

Nr 18.

Ankom till riksdagens kansli den 3 mars 1944 kl. 11 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, m. m.

Genom en den 28 januari 1944 dagtecknad proposition, nr 53, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) Lag angående ändring i lagen den 18 juli 1928 (nr 309) om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige.

Härigenom förordnas, att 1, 13, 14 och 59 §§ lagen den 18 juli 1928 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan sägs.

1 §.

1. Rätt till — — — renskötande lapp.
2. Rätt till — — — vård (skötesrenar).

3. Renskötande lapp må icke utan Konungens befallningshavandes tillstånd äga eller innehava renar till högre antal än sexhundra eller, där han är gift och makarna icke leva åtskilda, åttahundra; dock att härutöver må för varje annan medlem av hushållet innehavas, för medlem som är under tjuguettt år högst etthundra renar, för medlem som fyllt tjuguettt men icke tjugufem år högst etthundrafemtio renar samt för medlem som uppnått tjugufem års ålder högst tvåhundra renar. I sålunda angivna renantal inbegripas icke års- och fjolårskalvar. Tillstånd för renskötande lapp att innehava flera renar än nu sagts må endast meddelas när särskilda skäl därtill äro och det prövas kunna ske utan olägenhet. Sådant tillstånd lämnas för viss tid.

Dör renskötande lapp, har dödsboet under en tid av tre år från dödsfallet den rätt att äga eller innehava renar, som enligt första stycket tillkommit den döde, dock att häri ej inbegripas skötesrenar som den döde haft i sin vård. Är dödsbodelägare, som jämlikt 1 mom. äger rätt till renskötsel, under tjuguettt år, må nämnda tid av tre år räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått tjuguettt års ålder.

Hava renar vid bodelning eller genom arv, testamente eller gåva tillfallit renskötande lapp eller medlem av hans hushåll och överstiger antalet av dessa renar jämte de renar lappen förut äger eller innehar det enligt första stycket tillåtna högsta antalet, må han dock under en tid av tre år behålla även det överskjutande antalet renar. Dör han, övergår hans rätt härutinnan å dödsboet.

Äger eller innehar renskötande lapp eller dödsbo efter sådan lapp renar till större antal än som är medgivet, må Konungens befallningshavande förordna, att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försäljas för renägarens räkning; och skall kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen.

13 §.

1. I lappby — — — entlediga ordningsman.
2. Ordningsman åligger — — — särskilt stadgas.
3. Konungens befallningshavande äger, såframt särskilda förhållanden därtill föranleda, förordna att i lappby en eller flera vice ordningsmän skola finnas; och gälle i avseende å vice ordningsman vad om ordningsman är stadgat.

14 §.

1. Lapp är berättigad att hava renar i vård hos renskötande lapp till samma antal, som enligt 1 § 3 mom. må ägas eller innehavas av sådan lapp, dock icke utan Konungens befallningshavandes samtycke hos lapp inom annan lappby än den han, själv tillhör.

2. Tillhör lapp — — — renskötande lapp.

59 §.

1. Med dagsböter straffas:
 - a) lapp, som — — — eller skadas;
 - f) den som i strid mot vad i denna lag är stadgat underlåter att hålla hund i band eller instängd eller försedd med klubba;
 - g) den som uppsåtligen förhindrar eller stör renräkning, varom i denna lag sägs;
 - h) renskötande lapp, som äger eller innehar renar till högre antal än som anges i 1 § 3 mom.; samt
 - i) den som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än denna lag medgiver eller som vid begagnande av rättighet att hava renar i lapps vård åsidosätter något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande.
2. Med böter — — — av renlängd.
3. Med böter — — — meddelat förbud;
 - e) lapp, som vid avverkning uppenbart åsidosätter föreskrift, som meddelats jämlikt 53 §; samt
 - f) den som i strid mot stadgandet i 37 § eller med stöd därav meddelad föreskrift underlåter att hålla hund försedd med halsband.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Äger eller innehar lapp nämnda dag renar till större antal än jämlikt 1 § 3 mom. första stycket eller 14 § 1 mom. är medgivet, skall han inom en tid av tre år från lagens ikraftträdande minska sitt renantal till det jämlikt sagda bestämmelser medgivna högsta antalet.

Dödsbo efter renskötande lapp, vilket vid lagens ikraftträdande äger renar, skall inom en tid av tre år därefter hava avhänt sig renarna. Är dödsbodelägare, som äger rätt till renskötsel, under tjuguet år, må dock nämnda tid räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått tjuguet års ålder.

2) L a g

om ändrad lydelse av 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena.

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena skall erhålla följande ändrade lydelse.

8 §.

Länsstyrelsen har — — — anses förbrutet.

Betesavgift och förbrutet belopp skola enligt bestämmelser, som givas av Konungen, användas till åtgärder, som stå i samband med renskötseln.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 april 1939 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet samma dag expeditionschefen E. Falk att inom departementet verkställa överarbetning av 1930 års lapputrednings betänkande (stat. off. utr. 1936: 23) ävensom den utredning i övrigt rörande lappväsendet, som sammanhängde med i betänkandet omhandlade spörsmål.

Med stöd av samma bemyndigande förordnades därjämte den 27 juni 1939 ledamöterna av riksdagens andra kammare O. W. Lövgren i Boden och U. R. Jacobson i Vilhelmina samt t. f. lappfogden K. E. Kangas i Luleå, jordbrukskonsulenten W. L. Wanhainen i Luleå, kyrkoherden G. L. Park i Stensele och lappmannen P. L. Andersson-Juuso i Luokta lappby att såsom särskilda experter med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet. Efter det expeditionschefen Falk avlidit, förordnades den 14 december 1939 generaldirektören L. Berglöf att såsom sakkunnig inom departementet fullfölja ifrågavarande utredning.

1930 års lapputredning omhänderhades på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1930 av länsstyrelsen i Norrbottens län jämte vissa särskilt tillkallade personer och avsåg undersökning av de åtgärder, som borde vidtagas för avhjälpande av de inom vissa delar av lappmarken i nämnda län yppade missförhållandena, samt rörande de kostnader, som därav kunde föranledas. Utredningen, som i det följande benämnes *Norrbottensutredningen*, avgav den 29 december 1935 betänkande i ämnet. Samtidigt med att Kungl. Maj:t gav berörda uppdrag åt länsstyrelsen i Norrbottens län, anbefalldes länsstyrelserna i Västerbottens och Jämtlands län var för sig att i erforderlig omfattning verkställa utredning angående de åtgärder, som för överskådlig tid kunde behöva vidtagas till renskötelsens ändamålsenliga bedrivande i vederbörande län, och rörande de kostnader, som därav kunde föranledas. Med anledning härav ha av länsstyrelsen i Västerbottens län avgivits två särskilda den 26 maj 1939 dagtecknade utlåtanden (*Västerbottensutredningen*). Länsstyrelsen i Jämtlands län, som av Kungl. Maj:t bemyndigats tillkalla särskild sakkunnig att deltaga i länsstyrelsens utredning, har i skrivelse den 15 juni 1940 framlagt resultatet av sitt arbete (*Jämtlandsutredningen*). I de nämnda utredningarna avhandlas en mångfald frågor, som beröra de renskötande lapparna och deras näring, ävensom förutvarande renskötande lappars förhållanden.

Den senast tillkallade utredningsmannen har den 30 september 1942 avgivit betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. (SOU 1942: 41), upptagande bl. a. förslag till ändringar i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige. Vidare har utredningsmannen med skrivelse den 27 oktober 1943 överlämnat utredning och förslag beträffande vissa med lappväsendets administration sammanhängande spörsmål, avseende bl. a. ytterligare en ändring i renbeteslagen.

Gällande bestämmelser.

Lapparnas privilegium att å vissa områden driva renskötelse samt att därvid till underhåll av sig och renarna begagna sig av land och vatten är närmare bestämt genom renbeteslagen. Lagen bestämmer bl. a. de områden i riket, inom vilka de renskötande lapparna äga föra sina renar på bete, samt de tider av året, då betning av renar inom de särskilda områdena får äga

rum, varjämte den meddelar bestämmelser angående lapparnas flyttningar och flyttningvägar. I lagen regleras vidare lapparnas rätt att för eget behov taga erforderligt virke såsom till kåtor, bostadshus, bodar och stängsel ävensom deras rätt att jaga och fiska. Härjämte lämnar lagen bestämmelser i fråga om de renskötande lapparnas förhållande till den bofasta befolkningen, främst deras skyldighet att ersätta skador, som genom renarna förorsakats å den bofasta befolkningens egendom. Lagen innehåller dessutom föreskrifter beträffande ordningen bland de renskötande lapparna inbördes. Lapparna skola för renskötselns drivande vara indelade i lappbyar, för vilka finnas särskilda byordningar.

I 1 § renbeteslagen stadgas, att rätt till renskötsel tillkommer den som är av lapsk härkomst, såframt hans fader eller moder eller någon av dessas föräldrar såsom stadigvarande yrke drivit renskötsel eller biträtt däri eller ock Konungens befallningshavande medgiver honom rätt därtill. Sådant medgivande må lämnas endast när särskilda skäl därtill äro. Rätt till renskötsel tillkommer ock kvinna, som är eller varit gift med man med dylik rätt. Ingår kvinna, som har rätt till renskötsel, äktenskap med man, som saknar dylik rätt, går hon rätten förlustig. Det är dock obetaget för Konungens befallningshavande att, där i något fall synnerliga skäl föreligga, medgiva, att hon, med de begränsningar i fråga om tid och renantal som kunna finnas lämpliga, må bibehållas vid rättigheten.

Med lapp avses i renbeteslagen envar som enligt vad förut är sagt äger rätt till renskötsel. Den lapp, som själv eller genom medlemmar av sitt hushåll driver renskötsel, kallas i lagen renskötande lapp.

Någon begränsning av de renskötande fjälllapparnas och skogslapparnas rätt att inneha egna renar stadgas icke i renbeteslagen. För annan lapp, som tillhör samma lappby, är lappen jämväl berättigad att inneha obegränsat antal renar (skötesrenar). För innehav av skötesrenar tillhörande lapp från annan lappby fordras emellertid samtycke av Konungens befallningshavande (14 § 1.).

Beträffande innehav av skötesrenar för lapp som ej tillhör lappby och för den som ej är lapp gälla särskilda regler. Sålunda må lapp, som ej tillhör lappby, i regel ej lämna flera än tjugi renar (års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna) i vård hos renskötande lapp (14 § 2.).

Endast inom Norrbottens län må tills vidare den som ej är lapp lämna renar i vård hos renskötande lapp. Som förutsättning härför gäller, att renägaren skall ha sitt hemvist inom länets lappmarker ävensom där äga eller bruka jordbruksfastighet samt att den renskötande lappen ej är i annans tjänst. Antalet sådana renar må för hushåll i regel icke överstiga tjugi, års- och fjolårskalvar häri ej inbegripna. För sådana skötesrenar skall av djurägaren till den renvårdande lappen årligen erläggas viss sköteslega. (15 §.)

I fråga om renantalet i lappby finnas vissa bestämmelser intagna i 39 § renbeteslagen. I denna paragraf stadgas, att Konungens befallningshavande må — därest inom lappby antalet renar befinnes vara så stort, att bete kan

befaras bliva otillräckligt eller skada eller andra olägenheter förorsakas eller svårigheter annorledes yppas för renskötselns ändamålsenliga drivande inom lappbyn — efter lapparnas hörande vidtaga åtgärder för renantalets minskning enligt vissa i paragrafen angivna regler.

I 18 och 26 §§ renbeteslagen ha vidare föreskrifter meddelats om huru vid överträdelse av vissa lagstadganden eller vid försummelse i renskötselns enskild renägars renantal kan nedbringas. Vidare finnes i renbeteslagen upptagna ett flertal bestämmelser om lappby. Enligt 13 § skall i sådan by finnas en ordningsman, vilken de till lappbyn hörande, renskötande lapparna äga inom sig utse vid sammanträde, som efter Konungens befallningshavandes förordnande hålles inför lappfogde eller landsfiskal. Ordningsman åligger att vaka över efterlevnaden av gällande lagar rörande renskötselns och av den för lappbyn utfärdade byordningen samt att i övrigt ställa sig till efter rättelse den instruktion Konungens befallningshavande utfärdar för honom. Ordningsman åtnjuter det skydd och är underkastad det ansvar, som i lag stadgas beträffande tjänsteman. Till ordningsman skall av allmänna medel utgå ersättning enligt vad därom särskilt stadgas.

Enligt 59 § renbeteslagen straffas överträdelse av vissa i denna paragraf angivna förseelser med böter. För några förseelser är påföljden böter från och med 5 till och med 500 kronor (dagsböter), för andra förseelser böter från och med 5 till och med 300 kronor samt för en tredje grupp förseelser böter från och med 5 till och med 100 kronor.

Utredningsmannens förslag.

Utredningsmannen har föreslagit, att renbeteslagen skall ändras sålunda att dels lapps reninnehav maximeras, dels straffpåföljden för den som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än lagen medger skärpes, dels ock möjlighet öppnas, att i lappby vid sidan av ordningsmän i vissa fall utse en eller flera vice ordningsmän. Härjämte har utredningsmannen i anslutning till ett i betänkandet nr 41/1942 framlagt förslag om sammanförande av jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder till en gemensam fond, benämnd statens lappfond, föreslagit en redaktionell jämkning i 8 § lagen den 7 januari 1926 (nr 1) innehållande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena.

En av de tillkallade experterna, lappmannen P. L. Andersson-Juuso, har uttalat avvikande mening i fråga om utredningsmannens förslag om maximering av lapps reninnehav och avstyrkt dylik maximering.

Maximering av lapps reninnehav.

Utredningsmannen har i sitt betänkande (sid. 111—114) lämnat en historik rörande frågan om maximering av lapps reninnehav.

Det må erinras, att *Norrbottensutredningen* ansåg stadgandena i 39 § ren-

beteslagen icke vara tillfyllest för att lösa frågan om betesmarkernas lämpliga utnyttjande. Utredningen föreslog därför, att bestämmelser skulle meddelas rörande maximering av det antal renar, som en lapp finge äga eller ha i sin vård.

Vid det år 1937 hållna allmänna lappmötet i Arvidsjaur upptogs förevarande fråga till behandling och efter diskussion antogs enhälligt en resolution av följande lydelse.

Landsmötet vill biträda framlagt förslag om maximering av renantalet och uttalar sålunda härmed som sin önskan, att renantalet för varje renägare måtte i lag bestämmas beträffande fjällapparna så, att äkta makar som maximum må få äga tillsammans 800 renar och för varje barn t. o. m. 19 år dessutom 100, ogift kvinna och man fr. o. m. 20 år vardera 400 och oskiftat bo 600 renar, samt beträffande skogslapparna så, att äkta makar som maximum måtte få äga 600 renar, ogift kvinna fr. o. m. 20 år 150 renar, ogift man fr. o. m. samma ålder 300 samt oskiftat bo 400 renar, men i övrigt lika med förslaget för fjällapparna.

För egen del har *utredningsmannen* erinrat, att frågan om reglering av renantalet avsåge dels begränsning av antalet renar inom lappby, så att detta icke bleve högre än betesmarkerna kunde bära eller förhållandena eljest medgäve, dels ock en sådan fördelning av renantalet inom byn, att största möjliga antal husbönder där kunde finna utkomst och ordningen inom byn i övrigt bevarades. Regleringen i förra avseendet vore av mera administrativ karaktär och påkallade totalminskning av renantalet, därvid i vissa fall kunde ifrågakomma överföring av lappar och renar till annan lappby. Den senare avsåge i främsta rummet förhållandena de enskilda lapparna emellan och vore delvis av social natur. En tredje fråga, som enligt utredningsmannens mening uppkomme i detta sammanhang, vore begränsningen av de bofastas — även de bofasta lapparnas — rätt att ha renar i vård hos de renskötande lapparna. Genom en begränsning härutinnan möjliggjordes dels en minskning av renantalet i byn och dels beredande av utkomst genom renskötsel för ett ökat antal nomader. Utredningsmannen har i anslutning härtill anfört i huvudsak följande.

Även i en lappby, där renantalet för närvarande är normalt eller jämförelsevis lågt, kan efter några goda år hjordarna så snabbt ökas att markerna utbetas. Detta gäller framför allt lavmarkerna, där återväxten försiggår långsamt och en överbeläggning kan lång tid framåt medföra vådor för renarnas underhåll.

En reducering kan påkallas även av inträdande särskilda förhållanden. I detta hänseende må erinras om att lapparna i de fyra nordligaste fjälllappbyarna sommartid föra sina renar på bete i Troms och Nordlands fylken i Norge. Enligt den mellan Sverige och Norge gällande renbeteskonventionen är det sammanlagda antalet renar de därvid få medtaga begränsat till vissa maximisiffror. Dessa ha beräknats i anslutning till det antal renar, som kunna födas på de områden i Sverige, där renarna uppehålla sig under återstående delen av året. I byarna få sålunda icke finnas flera renar än inflyttningsciffran för Norge angiver med det tillägg allenast, som följer därav att ett mindre antal renar i byarna ansetts kunna erhålla även somarbete i Sverige. Vid ikraftträdandet av nämnda ordning förelåg en vä-

sentlig överbelastning av ifrågavarande svenska betesområden, och en överflyttning framtvingades av ett stort antal lappfamiljer och renar till sydligare belägna lappbyar.

Utredningsmannen har framhållit, att det icke kunde ifrågasättas, att lapparna själva skulle kunna ingripa för ordnande av de svårigheter, som uppkomme vid tillfällena av förut av utredningsmannen angiven karaktär. Lagbestämmelser i ämnet ha därför synts utredningsmannen vara erforderliga. Nu gällande föreskrifter vore i och för sig ganska vittgående och torde kunna betecknas såsom effektiva ur administrativ synpunkt. De reglerade emellertid endast fall, då renantalet bleve större än byns betesmarker kunde bära eller då svårigheter eljest yppades för renskötselns ändamålsenliga bedrivande eller ingripande krävdes mot en försumlig renskötare. Däremot avsåge de ej olägenheter, som på grund av en ojämn fördelning av renarna kunde uppstå lapparna emellan. Härom har utredningsmannen vidare yttrat följande.

Det har påpekats, att regler saknas, vilka möjliggöra begränsning av enskilda lappar tillhörande hjordar med påfallande höga renantal för att bereda plats inom lappbyn för ett större antal renskötande husbönder, eventuellt genom överflyttning dit från andra byar, där utrymmet är för knappt. Under nuvarande förhållanden, då förefintliga betesmarker måste på bästa sätt tillvaratagas för att bereda utkomst åt så många lappar som möjligt, är detta en fråga av ej ringa betydelse. Det har tillika framhållits, att vid den numera allmänt tillämpade s. k. extensiva renskötseln de lappar, som ha små hjordar, lätt påföras en väsentligt större del av bevakningsbördan än som motsvarar deras hjordar i förhållande till storhjordarna i byn. Vid den extensiva renskötseln beta byns alla renar tillsammans eller äro de särskilda hjordarna sammanförda i några få större grupper. Möjlighet gives därigenom ägarerna av storhjordarna att tillsläppa färre antal renskötare än dem åligger, då de mindre renägarna ofta ha lägre renantal än vad som enligt byordningarnas bestämmelser motsvara det antal renskötare de tillhandahålla. Utan att de stora renägarna hålla fullt antal renskötare, finnes härigenom ändock tillräckligt med skötare. De mindre renägarna komma på detta sätt att användas även för vården av storhjordarna. Detta lär vara väl att helt undvika vid användning av ifrågavarande renskötselmetod, men talrika klagomål ha framkommit från de mindre renägarna, att deras arbetskraft på ett otillbörligt sätt exploaterats. En maximering av renantalet kan till förebyggande av dylika orättvisor vara av värde. Tillika må ej förbises, att jättehjordarna lätt kunna giva upphov till en försämrad renskötsel.

Med de jämförelsevis begränsade renantal, som lapparna numera i allmänhet inneha, kunna bestämmelser om reglering av renantalet ur nu angivna synpunkter måhända synas mindre av behovet påkallade. Med avseende härå märkes emellertid, att redan nu förekomma så höga renantal i en och samma husbondes ägo, att de kunna erbjuda betydande olägenheter. Tillika kunna förhållandena snabbt växla. Erfarenheten visar att hjordar lätt springa upp till renantal, som under numera rådande förhållanden måste anses för höga på en lapps hand. Såsom en säkerhetsåtgärd för framtiden kunna bestämmelser i ämnet vara av betydelse och ägnade särskilt att bereda lappar med små renhjordar en viss säkerhetskänsla.

Renarnas fördelning å de renskötande husbönderna inom de olika lappfogdedistrikten framgår av följande på grundval av uppgifter från 1940 års renräkning uppgjorda tablå.

Distrikt	Antal hushåll med följande renantal						Samtliga
	under 200	200—399	400—599	600—799	800—999	1,000 elleröver	
1	2	3	4	5	6	7	8
Norrbottnens norra fjälldistrikt	128	58	17	8	—	—	211
Norrbottnens södra fjälldistrikt	46	33	12	1	—	3	95
Norrbottnens skogsdistrikt	118	11	2	1	—	—	132
Västerbottnens distrikt	25	16	17	2	1	7	68
Jämtlands distrikt	48	11	7	3	—	3	72
Summa	365	129	55	15	1	13	578

Hushållens storlek och rennehav belyses i följande uppställning.

Hushållens storlek	Antal hushåll med följande renantal						Samtliga
	under 200	200—399	400—599	600—799	800—999	1,000 elleröver	
1	2	3	4	5	6	7	8
1— 2 personer	97	18	3	1	—	—	119
3— 4 „	123	36	17	2	1	1	180
5— 6 „	80	39	18	6	—	3	146
7—10 „	61	33	15	4	—	8	121
11 eller flera personer	4	3	2	2	—	1	12
Samtliga	365	129	55	15	1	13	578

I anslutning till tablån och uppställningen har utredningsmannen erinrat, att år 1940, som låge till grund för de lämnade uppgifterna, hade att uppvisa ett jämförelsevis ringa renantal emot vad som i allmänhet ansetts såsom det normala. Genom dåliga betesår och andra olyckor hade renantalet särskilt i Norrbottens län gått katastrofalt tillbaka under mitten av 1930-talet. Först under de senaste åren hade renstammen åter börjat kraftigare stiga. Trots nedgången av renantalet visade det sig, att i några fall förekomme högst betydande hjordar i en familjs ägo.

Enligt vad utredningsmannen framhållit hade såsom skäl mot ingripande för begränsning av lappens renantal anförts, att lappen i medvetande att hjorden finge ökas enbart till viss storlek kunde komma att förlora den sporre till arbetsamhet och skötsamhet, som låge i glädjen att, utan tanke på att något hinder skulle förekomma däremot, se sin renhjord alltmer förkovras och sin rikedom växa med därav följande känsla av säkerhet. Lappen vore emellertid icke i tillräcklig grad inriktad på att söka systematiskt uppbygga sin ekonomi genom att under de goda åren och i tider av högre pris på renprodukter förvandla en större del av hjordarnas avkastning i penningar och placera dessa i bank eller eljest i betryggande, räntebärande värden. En inskränkning av renantalet, om denna hölles inom skäligen gränser, skulle vid

tillämpning av en dylik ekonomisk ordning icke behöva bliva ett hinder för den skötsamme lappen att komma sig upp utan i stället bidra till att trygga hans ställning. Det bleve en säkrare form för kapitalplacering än hjordarnas uppdrivande i storlek. Vål kunde tänkas, att någon mindre nogräknad renägare gjorde försök att genom bulvanförhållande eller dylikt kringgå en bestämmelse om maximering av reninnehavet. Detta vore en svårighet, som vid maximeringsföreskrifter alltid föreläge. I förevarande fall har det synts utredningsmannen som om tillfredsställande möjlighet till kontroll kunde vinnas genom de ofta förekommande renräkningarna och den kännedom, som lappfogdar, lapptillsynsmän och lappordningsmän hade om de enskilda lapparnas förmögenhetsförhållanden. Utredningsmannen har med hänsyn till det anförda ansett, att en lagstiftning på området borde prövas. Ett särskilt stöd för en reglering föreläge i de önskemål, som från lapparnas egen sida framställts. Vid Arvidsjaurmötet år 1937 hade sålunda förelegat enighet om lämpligheten av att en maximering av renantalet infördes. Redan nu vore principen om skyldighet för de största renägarna att finna sig i reducering av sina hjordar jämlikt bestämmelserna i 39 § renbeteslagen för visst fall erkänd.

Beträffande det närmare innehållet i de av utredningsmannen föreslagna bestämmelserna om maximering av antalet renar, som skulle få innehavas av renskötande lapp, ävensom beträffande den påföljd, som borde inträda i händelse bestämmelserna överträdades, får utskottet hänvisa till s. 15—17 i propositionen.

Införandet av maximibestämmelser för det renantal, som skulle få finnas i renskötande lapps hushåll påkallade enligt vad utredningsmannen framhållit viss ändring även i bestämmelserna om skötesrenar. Härom innehåller betänkandet följande.

Man har att utgå från, att samtliga de lappar, vilka enligt 14 § renbeteslagen medgivits rätt att äga skötesrenar, äro sådana som icke själva driva renskötsel utan upphört därmed eller i övrigt äro bofasta. Renar tillhörande lappar, vilka äro medlemmar i renskötande lapps hushåll, äro i lagens mening ej att anse såsom av husbonden innehavda skötesrenar. För de lappar, vilka ej längre tillhöra lappby, är rätten att ha skötesrenar redan begränsad till vissa angivna tal. Någon ändring av reglerna härutinnan är ej påkallad. De lappar däremot, vilka väl själva ej bedriva renskötsel men alltjämt tillhöra lappby, äga för närvarande att inneha obegränsat antal renar i vård hos renskötande lapp, vilken dock så framt ej länsstyrelsen annorlunda medger, skall tillhöra samma lappby som renägaren. Föreskrives en begränsning av renskötande lapparnas renantal, måste en sådan införas även för nyssnämnda lappar. Dessa lappar och de renskötande lapparna äro för närvarande likställda därutinnan, att de äga inneha ett obegränsat renantal. Anledning synes knappast förefinnas att, även i händelse av en maximering av renantalen, frångå principen för denna jämställdhet. I praktiken torde någon olägenhet härav icke vara att befara. Deltager icke lappen i renskötseln, kan han ej själv övervaka sina renar; och det lärer då vara att förutse, att han snart väsentligt reducerar det eventuellt betydande renantal han må inneha. Däremot kan för en lapp, som kanske helt hastigt måste lämna renskötseln,

vara av betydelse att för en kortare tid kunna uppdraga åt annan lapp i byn att omhändertaga hans renar i avbidan på deras avhändande. I avslutning härtill bör ändring vidtagas i 14 § 1 mom.

Rätten att inneha skötesrenar.

Vid ett inför utredningsmannen i december 1940 hållet möte i *Arvidsjaur med representanter för lappbyarna* berördes bland annat frågan om de bofastas rätt att inneha skötesrenar. En av representanterna för skogslappbyarna yrkade därvid, att statsmakterna skulle taga under övervägande, huruvida icke de bofasta — varmed avsågs den jordbrukande befolkningen av annan än lapsk härkomst — borde helt fråntagas rätten att ha renar i vård hos lapparna. Utredningsmannen har emellertid förklarat, att han icke funnit förhållandena vara sådana att ett upphävande eller ytterligare inskränkande i denna rätt vore påkallat. I detta sammanhang har utredningsmannen erinrat om straffpåföljden jämlikt 59 § 3. g) renbeteslagen för den, som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än lagen medgäve eller som vid begagnandet av rättighet att ha renar i lapps vård åsidosatte något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande. Mot straffbestämmelsen kunde emellertid den anmärkningen framställas, att ett maximistraff av 100 kronors böter vore alltför lågt. Den inkomst den bofaste kunde bereda sig genom att hålla större antal renar än lagen medgäve kunde vara av den betydenhet, att ett belopp av 100 kronor utgjorde endast en jämförelsevis liten del därav. Risker kunde fördenskull synas liten i jämförelse med den förmån, som stode att vinna. En skärpning av straffet torde därför vara önskvärd. Straff borde åsättas enligt den i lagen förekommande strängaste straffskalan.

Vice ordningsman i lappby.

Utredningsmannen har rörande förevarande fråga anfört bl. a. följande.

Ordningsmannatjänsternas betydelse torde ha väsentligt ökats sedan den tid, då de först tillkommo. Under de mindre utvecklade förhållanden, som då rådde, voro ordningsmännens uppgifter icke av samma omfattning och beständighet som i våra dagar. Bland annat må erinras, hurusom den utvidgade jordbruksbebyggelsen kräver större uppmärksamhet från lapparnas sida och ordningsmannen är den, som i första hand har att vaka häröver. Ordningsmannens biträde behöves vidare vid alla de anordningar till renskötselns stöd, vartill bidrag numera utgår av statsmedel. Likaså föranleder den extensiva renskötseln mera arbete för ordningsmannen än då varje lappfamilj vårdade sina renar i en för sig avskild hjord. Numera blir ordningsmannen på helt annat sätt ledare för byns renskötsel och uppstår ansvaret för denna, vare sig fråga är om renarnas bevakning, flyttningarnas utförande och renskiljningar eller andra för byn gemensamma arbeten.

Med hänsyn till det ökade arbetet synes påkallat ej mindre att särskilt biträde ställes vid sidan av ordningsmannen än även att denne erhåller något högre ersättning än som utgår för närvarande.

Lagen den 7 januari 1926 innehållande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena.

Som förut nämnts har utredningsmannen i sitt betänkande föreslagit utom annat, att jämtländska renbetesfjällens skogsfond, jämtländska lappväsendets fond samt Västerbottens och Norrbottens lappfonder skulle sammanföras till en gemensam fond, benämnd statens lappfond.

Skulle en dylik fond komma till stånd, påkallades enligt vad utredningsmannen framhållit en ändring av 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena. Föreskriften att där avsedda betesavgift samt förbrutet belopp skulle tillfalla Norrbottens lappfond borde i enlighet med vad utredningsmannen föreslagit utbytas mot en bestämmelse som, i anslutning till vad som gällde liknande medel, som ifrågakomme enligt renbeteskonventionen med Norge, helt allmänt angåve, att dylik avgift och förbrutet belopp skulle tillfalla statskassan och enligt bestämmelser, som meddelades av Konungen, användas till åtgärder, som ägde samband med renskötseln.

Enligt beslut av 1943 års riksdag (prop. nr 110; r. skr. nr 249) har i huvudsaklig anslutning till utredningsmannens förslag från och med den 1 juli 1943 de förut omnämnda fonderna sammanslagits till en gemensam fond, benämnd statens lappfond.

Yttrandena.

Över utredningsmannens betänkande ha yttranden avgivits av statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt nomadskolinspektören. Vid domänstyrelsens utlåtande funnos fogade yttranden från överjägmästarna i övre Norrbottens, nedre Norrbottens, Skellefteå, Umeå, mellersta Norrlands och Gävle-Dala distrikt samt jägmästarna i Arjeplogs, Sorsele, Renbetesfjällens och Idre revir, varjämte egnahemsstyrelsen låtit höra egnahemsnämnderna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt lantbruksstyrelsen hushållningssällskapen i samma län. Länsstyrelserna ha inhämtat yttranden av vederbörande lappfogdar. Vidare ha representanter för lappbyarna i riket givits tillfälle att yttra sig över de i betänkandet framlagda förslagen vid ett i Arvidsjaur i oktober 1942 hållet möte.

I de avgivna yttrandena har förslaget i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Förslaget om maximering av lapparnas reninnehav har emellertid avstyrkts av nomadskolinspektören, vilken såsom skäl härför framhållit, att, om förslaget i denna del bleve genomfört, lappungdomen kunde bli avskräckt från att ägna sig åt renskötseln.

Av de vid 1942 års lappmöte närvarande ombud för lappbyarna har utredningsmannens förslag avstyrkts av vissa ombud, medan övriga eller det övervägande antalet ombud tillstyrkt detsamma.

Föredraganden, statsrådet Domö, har i propositionen — efter en redogörelse för de av utredningsmannen anförda skälen till införande av bestämmelse om maximering av det renantal, som renskötande lapp må äga eller inneha — anfört följande.

»Det förut anförda talar enligt min uppfattning för att i renbeteslagen bör, på sätt utredningsmannen föreslagit och flertalet av de hörda myndigheterna tillstyrkt, införas bestämmelser om maximering av lapps reninnehav. Sådana föreskrifter torde i väsentligt hänseende kunna förhindra uppkomsten av de olägenheter som förut framhållits. Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att regler av nu ifrågavarande innebörd intagas i renbeteslagen. I fråga om det närmare innehållet vill jag i likhet med utredningsmannen förorda, att den i lagen angivna maximigränsen för reninnehavet, för att icke mer än som är absolut nödvändigt hindra lappen vid utövandandet av hans näring, sättes ganska högt. Likaledes biträder jag den av utredningsmannen föreslagna möjligheten för länsstyrelse att i särskilda fall kunna medgiva tillstånd till större reninnehav än det enligt lagen medgivna. Sådant tillstånd bör emellertid meddelas endast för viss tid och under förutsättning att det med hänsyn till särskilda förhållanden prövas kunna ske utan olägenhet. Även om, som länsstyrelsen i Norrbottens län framhållit, den av utredningsmannen föreslagna maximigränsen kan anses hög, torde försiktigheten bjuda att åtminstone tills vidare icke införa en längre gående begränsning i reninnehavet än utredningsmannen ansett sig böra tillstyrka. I det i lagen angivna renantalet synas därför icke böra inbegripas vare sig års- eller fjolårskalvar. Jämväl vad utredningsmannen i övrigt föreslagit om högsta reninnehav för renskötande lapp kan jag godtaga. Det antal renar utom års- och fjolårskalvar, en renskötande lapp högst bör få äga eller inneha, torde alltså böra bestämmas till 600. Härutöver synes emellertid lapp böra få äga eller inneha ytterligare ett antal renar för varje annan medlem i sitt hushåll. Sålunda bör han för sin make och medlem som uppnått 25 års ålder få inneha högst 200 renar, för medlem som fyllt 21 men icke 25 år högst 150 renar samt för medlem som är under 21 år högst 100 renar.

I sådana fall, då reninnehavet kommer att överskrida angivet maximalt till följd av att renar tillfallit renskötande lapp eller medlem av hans hushåll vid bodelning eller genom arv, testamente eller gåva, bör lappen under en tid av tre år få behålla även det överskjutande antalet renar. Dödsbo efter renskötande lapp synes likaledes under en tid av tre år böra ha rätt att äga eller inneha det antal renar, som tillkommit den avlidne lappen. Däremot torde dödsboet ej böra få behålla de skötesrenar, som den avlidne må ha haft i sin vård. Om dödsbodelägare, som äger rätt till renskötsel, är under 21 år, synes nämnda tid av tre år böra räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått 21 års ålder.

Beträffande ifrågavarande bestämmelsers inplacering i renbeteslagen är jag ense med utredningsmannen därom att dessa med hänsyn till sin principiella innebörd icke lämpligen böra intagas i den avdelning, som avhandlar frågor om minskning av renantalet inom lappby. Då föreskrifterna innefatta

en inskränkning i privilegiet att driva renskötsel, synas de böra hänföras till lagens allmänna bestämmelser. Enligt min uppfattning böra de intagas som ett nytt moment i 1 §.

De av utredningsmannen föreslagna påföljderna vid överträdelse av ifrågakomna stadganden om högsta tillåtna reninnehav anser jag mig böra godtaga. Sådan överträdelse bör sålunda straffas enligt den i renbeteslagen intagna strängaste straffskalan, 59 § 1 mom. I samband härmed bör i nämnda lagrum verkställas även den redaktionella jämkningen att i lagrummet direkt utsäges, att straffet skall utgöra dagsböter. I enlighet med vad som enligt 18 § renbeteslagen gäller beträffande olagligen hållna skötesrenar bör vidare överträdelse av nu ifrågavarande bestämmelse medföra, att förordnande kan meddelas om att de renar, som olagligen hållas, skola levande eller slaktade försäljas för renägarens räkning, därvid kostnaden för renarnas omhändertagande och försäljning gäldas av köpeskillingen. Då avyttringen av det överskjutande renantalet om möjligt bör ske å tidpunkt som är tjänlig för slakt, synes förordnandet därom icke böra meddelas av domstol i samband med utdömande av straff. En smidigare tillämpning lär vinna, om förordnande, i överensstämmelse med vad redan nu jämlikt renbeteslagen gäller för likartade fall, i stället meddelas av länsstyrelsen. Jag förordar alltså en sådan ordning.

Vad jag nu föreslagit om införande av bestämmelser rörande maximering av renskötande lapps reninnehav bör föranleda ändring jämväl av bestämmelsen i 14 § 1 mom. renbeteslagen om rätt för lapp, som tillhör lappby, att äga ett obegränsat antal skötesrenar. Den begränsning i renantalet, som enligt vad jag förut tillstyrkt bör gälla för renskötande lapp, torde även böra avse lappar som icke själva idka renskötsel. Beträffande rätten för lapp som icke tillhör lappby och den som ej är lapp att i vissa fall ha skötesrenar i vård hos renskötande lapp har något ändrat stadgande icke ifrågasatts vare sig av utredningsmannen eller av de hörda myndigheterna. Ej heller jag finner mig böra tillstyrka någon ändring i renbeteslagen i sist berörda hänseende.

Jämlikt utredningsmannens förslag bör i samband med införande av särskilda bestämmelser om maximiantal för lapps reninnehav den ändringen genomföras i 59 § renbeteslagen, att straffpåföljden för den som har renar i vård hos renskötande lapp i annat fall eller till större antal än denna lag medgiver eller som vid begagnande av rättigheten att ha renar i lapps vård åsidosätter något av vad som föreskrivits i avseende å rättighetens utövande sättes till dagsböter i stället för böter från och med 5 till och med 100 kronor.

De nu föreslagna ändrade bestämmelserna i renbeteslagen torde böra träda i kraft den 1 juli 1944. I enlighet med vad utredningsmannen föreslagit bör såsom övergångsbestämmelse gälla, att lapp, som vid bestämmelsernas ikraftträdande äger eller innehar större antal renar än som enligt bestämmelserna är medgivet, skall inom tre år minska renantalet till det medgivna högsta antalet. I fråga om dödsbo torde böra gälla, att boet skall avhända sig sitt reninnehav inom tre år från det lagen trätt i kraft. Är dödsbodelägare, som äger

rätt till renskötsel, under 21 år, synes dock nämnda tid böra räknas från det han eller, om flera sådana dödsbodelägare finnas, den yngste av dem uppnått 21 års ålder. Då länsstyrelsen enligt de föreslagna föreskrifterna skall äga möjlighet att lämna tillstånd till innehav av högre antal renar än lagen medgiver, lärer det utan särskilt stadgande i övergångsbestämmelserna stå öppet för länsstyrelsen, att, där så finnes lämpligt, utsträcka den tidsfrist om tre år inom vilken reduceringen skall ha genomförts.

Utredningsmannens förslag att i lappby vid sidan av ordningsman i vissa fall skall finnas även en eller flera vice ordningsmän att vid förfall inträda i ordningsmannens ställe har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena. Även jag ansluter mig till detta förslag. Det bör, såsom utredningsmannen förordat, ankomma på länsstyrelsen att med hänsyn till särskilda förhållanden som råda i lappby bestämma, när vice ordningsman skall utses. Behov av särskilda vice ordningsmän inom de s. k. koncessionsområdena, där antalet självständiga renskötare inom varje by endast utgör några få lappar, synes emellertid icke föreligga. Bestämmelserna om utseende och entledigande av ordningsman torde böra givas motsvarande tillämpning beträffande vice ordningsman. De närmare föreskrifter i fråga om vice ordningsmannens uppgifter och tillfällen då de skola inträda i tjänstgöring, som kunna bliva erforderliga, böra utfärdas av länsstyrelserna i form av särskilda instruktioner.

Även bestämmelserna om vice ordningsmän synas böra träda i kraft den 1 juli 1944.

Den av riksdagen beslutade sammanföringen av vissa fonder berörande lappväsendet till en gemensam fond, benämnd statens lappfond, torde, som utredningsmannen ansett, påkalla en redaktionell ändring av 8 § lagen den 7 januari 1926 innefattande bestämmelser i anledning av konventionen den 9 maj 1925 mellan Sverige och Finland angående renar i gränsområdena. Denna lagändring synes böra träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.»

Lagrådet har vid sin granskning av det till lagrådet remitterade förslaget framställt erinran endast i ett hänseende. Vad lagrådet anmärkt har beaktats vid den slutliga utformningen av förslaget.

I det genom förevarande proposition framlagda förslaget till ändringar i renbeteslagen hava i 1 § upptagits bestämmelser om maximering av det antal renar, som renskötande lapp må äga eller innehava. Dessa bestämmelser hava huvudsakligen motiverats med att, därest de enskilda reninnehaven finge obegränsat tillväxa, svårigheter uppstode för ägarna till de mindre renhjordarna att driva sin näring med hänsyn till de begränsade betesmarker som stode till förfogande. Därav bleve lätt följden, att antalet renägande husbönder nedginge, en utveckling som från det allmännas intresse sett icke vore lycklig. Såsom skäl för de föreslagna bestämmelserna har också an-

Utskottet.

förts, att den numera allmänt tillämpade s. k. extensiva renskötseln lätt medförde, att de lappar som hade små renhjordar påfördes en väsentligt större del av bevakningsbördan än som motsvarade deras hjordar i förhållande till storchjordarna i byn.

Utskottet är medvetet om att sådana bestämmelser som de nu föreslagna innebära ett ganska väsentligt och egenartat ingrepp i en enskild medborgargrupps dispositionsrätt över sina tillgångar. Av de skäl som åberopats till stöd för bestämmelserna torde emellertid framgå, att en maximering framstår såsom synnerligen önskvärd, särskilt i lapparnas eget intresse. Förslaget torde också stå i överensstämmelse med önskemålet hos flertalet lappar. Sålunda har vid lappmöte år 1937 förslag om maximering av renantalet enhälligt biträtts av de närvarande. Det nu föreliggande förslaget har vid ett år 1942 anordnat möte med ombud för lappbyarna tillstyrkts av det övervägande antalet ombud. Med hänsyn till vad nu anförts har utskottet ansett sig kunna tillstyrka de föreslagna maximeringsbestämmelserna.

I övrigt föranleda de framlagda lagförslagen icke någon erinran från utskottets sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottets hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 2 mars 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman*, *Wistrand**, *Forslund*, *Roos*, *Hage*, *Hallagård*, *Hagman** och *Näsström*; samt

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Ryberg**, *Cruse**, fru *Johansson**, herrar *Larsson* i Östersund, *Hagård*, *Jansson* i Hällefors och *Andersson* i Eskilstuna.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.